

nem et affinitatem cum pulchro ideali eidem respondente in mente divina, cujus quamdam veluti intuitionem habere debet artifex. Prima perfectio appellari posset, *ratio æsthetica*; altera, *imaginatio æsthetica*; tertia, *intelligentia æsthetica*. Ex tribus simul junctis, exurgit adæquata *facultas æsthetica* seu *genium* artificis.

h) Scientia quæ circa pulchrum versatur, *æsthetica* solet nuncupari, eaque posset definiri: *Cognitio scientifica pulchri atque formarum seu manifestationum ejus*. Ad hanc porro scientiam spectat: 1.º agere de pulchro secundum se, ejus intimam essentiam, principia, elementa et proprietates, exponendo ac evolvendo: 2.º agere de pulchro quoad duplicem ejusdem manifestationem seu formam fundamentalem extra Deum, nempe: 1.º quatenus existit atque revelatur in operibus naturæ, a procella maris usque ad liliam agri; et 2.º quatenus existit atque revelatur subjective seu causaliter in homine, exponendo conditiones et qualitates, quæ homini inesse debent ad perceptionem, ac effectum operis pulchri: 3.º tandem agere de pulchro, quatenus existit ac revelatur ope artis architectonicæ, statuariæ, pictoriæ, musicæ, ac poësis, quæ idecirco *pulchræ artes* audiunt.

Atque ad postremam istam æsthetice partem pertinet, inter alia, conferre artem ethnicam cum arte christiana, animadvertere in quo convenient aut discriminentur, assignare sufficientem rationem præstantiæ posterioris respectu prioris, utriusque evolutionem et phases exponere et critice dijudicare; quæ omnia æsthetice peritus minime perficere poterit, nisi *historiam artis* in auxilium advocet.

ARTICULUS SEXTUS.

De Malo.

§ I.

Notio et divisio mali.

Quia bono malum opponitur, breviter hic disserere oportet de malo, quod quidem dupliciter sumi potest: 1.º *concrete* et *adæquale*, pro subjecto simul cum forma, seu pro na-

tura quæ habet malum; quo sensu definiri potest: *natura privata perfectione sibi debita*: 2.º *formaliter*, pro ipsa ratione mali; quo sensu nihil est aliud quam *carentia perfectionis in subjecto cui debetur*.

Ex quo facile colligitur, malum formaliter sumptum, de quo solo nunc loquimur, in seipso esse nihil seu *non-ens*; ast simul necessario præsupponere *ens aliquod positivum*, cui inest et in quo fundatur: «unde relinquatur, inquit D. Thomas, quod malum, secundum quod est malum (malum *formale*), non est aliquid in rebus, sed est alicujus particularis boni privatio alicui particulari bono inhærens» (1).

Pro cujus pleniori intelligentia, sicut et aliarum rerum quæ privationem involvunt, sedulo notare oportet, privationem respicere duo entia; unum, quod totaliter excludit seu tollit; alterum, quod non excludit, sed e contra necessario supponit: sic *cæcitas*, totaliter excludit *visum*, et simul ponit vel supponit *animal*, in quo carentia visus habet locum. Similiter ergo malum, quod opponitur bono, ac proinde enti, quod cum bono convertitur, ex una parte, involvit carentiam alicujus boni vel entis determinati; et sub hoc respectu potest dici *non-ens*: ex alia vero, necessarium dicit ordinem ad subjectum vel naturam quæ privatur tali bono determinato et particuli ipsi debito; et sub hoc respectu, malum est aliquid positivum et ens reale. Apposite ad rem D. Thomas (2): «Oportet ergo quod malum, quod naturaliter opponitur bono, opponatur etiam ei quod est esse. Quod autem est oppositum ei quod est esse, non potest esse aliquid; unde dico, quod id quod est malum, non est aliquid. Sed id cui accidit esse malum (natura cui inest malum), est aliquid, in quantum malum privat non nisi aliquid particulare bonum: sicut et hoc ipsum quod est esse *cæcum*, non est aliquid; sed id cui accidit *cæcum esse*, est aliquid.»

Ex hac mali notione, duo merito colligit D. Thomas: 1.º quod *bonum est causa mali*: 2.º quod, malum non habet causam per se.

(1) QQ. Disp. De Malo, q. 4.º art. 4.º

(2) Loc. cit.

Primum, quantumvis paradoxum prima fronte videatur, facile elucescet ei qui cogitet, naturam *privari* non posse perfectione sibi debita, hoc est, bono particulari quod sibi naturaliter inest et debetur, nisi per influxum alicujus causæ realis; sicut homo, cæcus non evadit, nisi per aliquam causam quæ ejus visum tollat vel destruat; atqui omnis causa realis, est ens reale ac proinde bonum, cum omne ens sit bonum, ut demonstratum est: ergo merito docet D. Thomas, «quod causa mali est bonum.»

Pronuntiatum alterum, his verbis declarat idem Angelicus Doctor: Malum (1), in quantum hujusmodi, non potest esse intentum, nec aliquo modo volitum vel desideratum: quia omne appetibile habet rationem boni, cui opponitur malum in quantum hujusmodi (sub ratione mali); unde videmus quod nullus facit aliquid malum nisi intendens aliquid bonum, (verum vel apparens) ut sibi videtur... Unde relinquitur quod malum non habeat causam per se.»

Quod spectat mali divisionem, congrue et adæquate dividitur in *physicum* et *morale*. Etenim malum, vel est privatio perfectionis seu entitatis aptæ naturam perficere in ordine physico, ut visus quo privat cæcitas, hominem in ordine physico perficit; et tunc dicitur *physicum*: vel est privatio perfectionis debitæ actibus in ordine morali, sive conformitatis ad legem regulantem actus naturæ intellectualis; et tunc dicitur *malum morale*, ut adulterium. Rejicienda itaque opinio Leibnitz, adstruentis, malum *metaphysicum*, quod apud ipsum est limitatio creaturarum, seu carentia quarundam perfectionum in qualibet creatura. Sic planta, ex. c. quamvis possideat quasdam realitates, simul caret aliis, ut intellectu, quæ carentia, ejus malum metaphysicum constituit, apud Leibnitz.

Ast perperam et immerito malum hocce metaphysicum asseritur: 1.º quia pugnat cum notione propria et formali mali, quod non in mera negatione, sed in privatione perfectionis subjecto ex propria natura debitæ positum est: 2.º quia ex ipso communi hominum sensu, mera negatio,

(1) QQ. Disp. De Malo, q. 1.ª art. 3.º

hoc est, carentia perfectionis quæ subjecto non debetur, ejus malum nec est, nec vocatur; nemo enim lapidem concipit ut malum, ex eo quod intellectu careat. Qua in re egregie D. Thomas: «Remotio boni negative accepta (mera negatio boni seu perfectionis determinatæ), mali rationem non habet; alioquin sequeretur quod ea quæ nullo modo sunt, mala essent; et iterum, quod quælibet res esset mala ex hoc quod non habet bonum alterius rei, utpote quod homo esset malus, quia non habet velocitatem capræ, vel fortitudinem leonis.» (1)

§ II.

Error Manichæorum et Bayle circæ originem mali refellitur.

Superest ut Manichæorum errorem, quem Bayle restituere aggressus est (2) sæculo decimo septimo, paucis refellamus. Pro quo sit.

THESIS.

Regnat dari primum aliquid principium quod sit summe malum.

Prob. 1.º Per primum principium summe malum, vel intelligitur summa carentia boni, ita ut illud principium excludat omne bonum, vel intelligitur ens summam habens propensionem ad malum producendum; atqui utrovīs modo accipiatur, absurdum involvit: ergo.

Prob. min. quod primam partem. Summa carentia boni, includit summam carentiam entis, cum ex dictis, bonum

(1) Sum. Theol. 1.ª P. q. 48, art. 3.º

(2) Equidem, scepticus hic scepticorumque recentiorum parens fatetur demonstrari posse *a priori*, non existere duo illa prima principia Manichæorum; at simul contendit, horum systema veritatem præ se ferre, vel saltem absurdum demonstrari non posse, si solæ probationes seu momenta *a posteriori* attendantur: ex quo tandem infert, Manichæorum systema circa existentiam principii summe mali, cum existentia principii summe boni, per solam revelationem, ex qua Dei unitas, et hominis originale peccatum constant, refelli posse. Errorem hunc Bayle confutavit præ ceteris Leibnitz in opere, cui titulus: *Essai de Theodic.*

convertatur cum ente, et omne ens, quia ens, boni rationem habeat; atqui summa carentia entis, idem est ac *non-ens* absolutum, seu nihilum: ergo primum principium summe malum, hoc sensu acceptum, identificatur cum nihilo.

Quoad 2.^{am} partem aperte constat: primo, quia revera implicat in terminis hic sensus; quia ex una parte, illud principium esset bonum, eo ipso quod supponitur ens reale; et ex alia parte, nihil haberet boni, eo ipso quod supponitur *summe malum*, utpote summam habens propensionem ad malum, ac proinde a se penitus excludens quodcumque bonum. Secundo, quia illud principium, cum supponatur primum, independens a principio bono, et proinde a se et necessario existens, continere debet omnes perfectiones possibles, quia nihil est quod eidem limitationem conferre possit; secus enim, jam non primum, nec independens, nec a se existens vere diceretur. Nec alia ratione probamus, Deum cunctas possibles perfectiones continere, infinitatemque sibi vindicare, nisi quia a se necessario existit, independentem a quovis alio ente: ergo principium illud, si existeret, necessario haberet summam et infinitam bonitatem, ac proinde non solum non summe malum, ad sensum manichæorum, sed nec vel minimum malum appellari potest.

Prob. 2.º Malum ut malum, nullam realitatem seu essentiam ponit, sed tollit et negat, ut cœcitas, quatenus malum hominis et in se spectata, tollit essentiam seu *realitatem visus*: ergo res summe ac proinde essentialiter et omnimode mala, tollit et negat omnem realitatem, atque identificatur cum puro nihilo. Ad rem D. Thomas: «Si aliquid est summe malum, oportet quod per essentiam suam sit malum; sicut summe bonum est quod per suam essentiam bonum est. Hoc autem est impossibile, cum malum non habeat aliquam essentiam: impossibile est igitur ponere summum malum, quod sit malorum principium.» (1)

(1) *Sum. cont. Gent. lib. 3.º, cap. 15.*

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Objic. 1.º Cum Bayle. Facultas seu potentia peccandi quæ inest libero arbitrio hominis, procedere nequit a principio summe bono: ergo derivatur ab aliquo principio summe malo. Prob. cons. Quod est malum, a malo principio tantum oritur; sed præfata facultas liberi arbitrii est mala: ergo.

Resp. 1.º Dist. ant. Facultas, etc. *si sumatur pro ipso libero arbitrio quatenus includit potentiam ad bene, vel male agendum*, neg. *si sumatur hæc facultas pro defectibilitate radicali liberi arbitrii*, conc. Principium summe bonum, sive Deus, est causa liberi arbitrii; quod quidem in seipso perfectio est realis, simul tamen involvens aliquam imperfectionem, sicut contingit in omni re creata. Sicut ergo Deus est causa animalis, quamvis animal includat carentiam alicujus perfectionis, ex. c. intellectus, ita est causa liberi arbitrii, quamvis hocce liberum arbitrium in homine includat aliquam imperfectionem quam non habet in ipso Deo, nempe, facultatem seu potentiam ad peccandum, quæ eidem inest, eo ipso quod est creatum et ex nihilo eductum.

Resp. 2.º Etiam omisso ant. neg. prob. cons. Nam falsum prorsus est, malum oriri tantum posse a principio malo. Quin potius, ut ex demonstratis patet, malum, præsertim morale, fundatur in bono, et a bono tanquam a causa efficiente procedit; cum enim sit privatio alicujus boni particularis, quod subjecto inesse natum est, necessario exigit actionem et influxum realem alicujus causæ bonum illud impediens aut destruentis.

Objic. 2.º Bonum summum illud dicitur quod excludit omne malum; aliter enim jam non esset summum; atqui videmus multa mala existere: ergo admittere oportet principium malorum, quod in seipso sit summum, et æque potens ac principium bonum.

Resp. Dist. ant. Summum bonum excludit omne malum *a seipso*, conc. *a suis effectibus*, subd. *si rationem sufficientem non excludendi habeat*, neg. *aliter*, trans. Itaque, quamvis Deus, utpote summum bonum, nullum mali consortium in se pati possit, bene tamen pati potest in effectibus; quibus quidem necessario inest malum radicale, seu possibilitas ma-

li, quamvis defectus, vel mala actuali sint absolute contingentia. Nam, ut merito habet Leibnitz, (1) «fundamentum mali est necessarium, sed ortus tamen contingens; id est, necessarium est ut mala sint possibile, sed contingens est ut mala sint actualia.» Sed

Urgebis: Assignari nequit ratio sufficiens transitus malorum e possibilitate ad actum: ergo permanet argumentis iis.

Resp. Irrationabile penitus esse, inficiari aut etiam dubitare, Deum sufficientes rationes habere ad mala actualia producenda aut permittenda, ex eo quod nos rationes haeec assignare non valemus. Si enim praec oculis habeamus ex una parte infinitam Dei sapientiam, bonitatem et justitiam, et ex alia parte, mentis nostrae imbecillitatem, summamque ignorantiam in qua versamur circa ipsa manifestissima et quotidiana naturae, statim agnoscemus et fatebimur cum D. Augustino, existentiae malorum actualium, *occultam causam esse posse, injustam esse non posse*. Adde his, nos bene posse assignare causas aliquas rationabiles actualium malorum. Ac primo quidem, quia Deus ex malis majora bona elicit; nam ut cum DD. Augustino et Thoma loquamur: «Deus omnipotens, nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut bene faceret etiam de malo.» Secundo, quoad mala physica et poenae, eis tanquam generalis ratio assignari potest ordo Universi, qui exurgit ex rerum harmonia et oppositione, successione, motu et veritate, quae omnia exquirunt defectus, privationes et corruptiones; sicut ignis non existit nisi lignum destruat, nec *granum frumenti nisi mortuum fuerit* multum fructum affert, nec pluvia agros foecundat, nisi afferens frigus, aut humiditatem aegro periculosa, aut tempestatem et fulmina. Deus ergo, ut ait D. Thomas (2) «malum naturalis defectus, vel malum poenae, vult volendo aliquod bonum cui conjungitur; sicut volendo justitiam, vult poenam, et volendo ordinem naturae servari, vult quaedam naturaliter corrumpi.» (3)

(1) *Causa Dei asserta per just.* num. 69.

(2) *Sum. Theol.* 1.º P. q. 49, art. 9.º

(3) Id. ut mittam, non pauca ex malis, quae homini aliisque

Tandem, quoad malum morale, praeter hucusque allatas rationes, quae omnes pro eo etiam militant, speciales praeterea assignari possunt. Nec enim incongrue dicitur, permissionem peccati in aliquibus hominibus, ordinari ad exercitium et perfectionem virtutis in aliis; patientia enim martyrum ex persecutione tyrannorum, et Sanctorum sanctitas ex impiorum tentationibus, calumniis et scandalis, aucta et firmata evadit. Maxime quoque hac ratione elucet Dei attributa, misericordia, dum errantes ad viam revocat et suscipit; justitia, dum obstinatos punit, sicque de aliis.

Objic. 3.º Si principium summe bonum unice existeret, explicari non potest congrua ratione origo mali, praesertim moralis: ergo. Prob. ant. Vel principium istud summe bonum mala non tollit quia non potest, quamvis velit, et tunc Deus est imbecillus et finitus; vel quia potest, sed non vult, et tunc erit invidus, quod sane alienum est a Deo: ergo.

Resp. Neg. ant. Ad prob. conc. antec. quoad secundum partem, negatur ejus sequela. Quandoquidem, absurdum est invidiam tribuere Deo, cui, utpote infinito, nihil addi aut detrahi potest, quique creaturas ex nihilo libere ac ex sola bonitate produxit, aequali felicitate praeditus ante et post earumdem productionem. Itaque, ex eo quod Summum Bonum possit et non velit omnia mala tollere, consequitur solummodo ipsum habere in thesauris scientiae et sapientiae divinae, juxta motiva congruasque rationes, quamvis saepe nobis ignotas, ad hujusmodi mala non tollenda. Quod si de malis moralibus speciatim fiat sermo, ipsorum efficiens et sufficiens causa est humana voluntas, quae ex innata libertate, ab ordine morali recedere potest; minime vero Deus, nam, ut bene habet D. Thomas, «malum culpae quod privat ordinem ad bonum divinum, Deus nullo modo vult,» quamvis aliquando permittat seu non impediatur propter, rationes Dei sapientiae, justitiae et providentiae consentaneas.

rebus accidunt. ex hominis voluntate et culpa originem ducere. De qua re apposite et merito Leibnitz: «In hac vita multi queruntur in universum, quod humana natura tot malis exposita est, parum cogitantes, magnam eorum partem ex culpa hominum fluere, et revera non satis grate agnosci in nos divina beneficia, magisque attentionem ad mala quam ad bona nostra verti.» *Loc. cit.* num. 52.